

А. С. Стадник

аспірант кафедри економічної політики та врядування
Національної академії державного управління при Президентові України

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДҐРУНТЯ ДЕРЖАВНОГО АНТИКРИЗОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

У статті досліджується проблема забезпечення необхідного рівня ефективності усіх елементів системи державного антикризового регулювання банківської системи, що зумовлена зростанням інтенсивності кризових явищ та частоти виникнення системних банківських криз.

Ключові слова: державне управління, банківська система, кризові явища, державне регулювання, антикризове регулювання.

Постановка проблеми. У сучасних умовах функціонування світової та національної економік та фінансових ринків через зростання інтенсивності кризових явищ та частоти виникнення системних банківських криз особливої актуальності набуває проблема забезпечення необхідного рівня ефективності всіх елементів системи державного антикризового регулювання банківської системи.

Незважаючи на значну кількість наукових розробок, присвячених державному антикризовому регулюванню банківської системи, нами виявлено, що його теоретико-методологічне підґрунтя та практичний інструментарій реалізації потребують подальших досліджень. Зокрема, не сформовані комплексні механізми антикризового державного регулювання на рівні банківської системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Суттєвий внесок у дослідження теоретичного базису та практичних аспектів державного антикризового регулювання в банківській сфері зробили такі зарубіжні науковці, як М. Бордо, Р. Дорнбуш, С. Дробишевський, С. Едвардс, І. Мамонова, Р. Міллер, Г. Мінські, Х. Фрейхас, В. Уоскін, Р. Чанг та інші.

Нині у багатьох працях вітчизняних науковців досліджуються теоретичні та практичні засади державного антикризового регулювання банківської системи з урахуванням специфіки національної економіки, зокрема, таких, як О. Барановський, О. Болдирєв, В. Вовк, О. Васюренко, В. Джулай, І. Д'яконова, М. Зверяков, В. Коваленко, В. Корнєєв, О. Крухмаль, А. Кузнєцова, С. Леонов, М. Литвин,

Г. Мазур, С. Стукало, О. Степаненко, О. Тридід, В. Шпачук.

Незважаючи на значну кількість наукових розробок, присвячених державному антикризовому регулюванню банківської системи, нами виявлено, що його теоретико-методологічне підґрунтя та практичний інструментарій реалізації потребують подальших досліджень. Зокрема, не сформовані комплексні механізми антикризового державного регулювання на рівні банківської системи.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є формування теоретичних засад дослідження ДАРБС.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на важливу роль банківської системи в економіці країни, вважаємо, що антикризова політика держави має включати як обов'язковий елемент антикризове регулювання банківської системи. Ця політика має бути скоординованою з антикризовим регулюванням інших секторів економіки, враховуючи наявні канали взаємовпливу та взаємодії між ними, при цьому антикризове регулювання банківської системи доцільно розвивати як окремий напрям.

За результатами проведеного дослідження визначено, що єдиного розуміння поняття «державне антикризове регулювання банківської системи» (ДАРБС) у науковій літературі не сформовано.

Це дає нам змогу стверджувати, що понятійний апарат щодо антикризового регулювання загалом та державного антикризового регулювання банківської системи зокрема знаходиться лише в процесі становлення та

розвитку, як у вітчизняній, так і зарубіжній науці та практиці.

Зважаючи на зазначене, формування теоретичних засад дослідження ДАРБС передбачає розвиток понятійно-термінологічного апарату дослідження, а саме:

– уточнення сутності поняття «державне регулювання банківської системи» на основі узагальнення підходів щодо його розуміння та розуміння понять «державне регулювання економіки» та «банківська система»;

– уточнення сутності поняття «антикризове регулювання» в контексті державного регулювання та з урахуванням специфіки банківської кризи як об'єкта державного регуляторного впливу.

Це дасть змогу уточнити поняття ДАРБС та визначити його місце в системі державного регулювання банківської системи з розмежуванням із банківським регулюванням та наглядом.

Базуючись на розробленому нами підході, проведемо узагальнення наявних тлумачень поняття «державне регулювання економіки», оскільки поняття «державне регулювання банківської системи» співвідноситься з ними як ціле та часткове.

За результатами узагальнення наукових праць із цієї тематики нами визначено, що дослідження державного регулювання загалом та державного регулювання економіки зокрема постійно привертало увагу зарубіжних та вітчизняних науковців.

Спираючись на результати розробок науковців, пропонуємо виділити ряд положень щодо сутності поняття «державне регулювання економіки», що будуть використані в цьому дослідженні (табл. 1).

Представлені в таблиці підходи науковців свідчать про відсутність єдиного підходу практично у всіх базових елементах, при цьому вважаємо, що тлумачення державного регулювання економіки як «сфера діяльності», «комплекс заходів», «заходи впливу» тощо є занадто спрощеним та таким, що звужує його розуміння.

За результатами дослідження, ми пропонуємо визначати державне регулювання економіки як функцію державного управління у вигляді цілеспрямованого регуляторного впливу органів та установ державної влади на суспільне виробництво, що реалізується на мікро, мезо- та макрорівнях економічної системи, за допомогою відповідних механізмів та ресурсів із метою досягнення стабільності та ефективності економічної системи, стимулювання розвитку

економічних процесів у державі, задоволення суспільних потреб.

Як вже зазначалось вище, банківська система займає особливе місце в економіці країни, з огляду на ті функції, що вона виконує, та важливу роль у сприянні економічному зростанню.

Це пояснюється тим, що банки виступають не лише як комерційні підприємства, що взаємодіють із виробничими та торговельними секторами економіки, з державними фінансами і сферою грошових відносин, а спільно з центральним банком мають забезпечити стабільне функціонування економіки держави.

Центральний банк, у свою чергу, не тільки виконує функцію державного управління та виступає суб'єктом у структурі інституціонального механізму в структурі національної економіки, а й поступово трансформується у вищий за функціональними можливостями орган державного регулювання економіки, підпорядкований наднаціональним регулюючим структурам.

Окрім цього, під впливом трансформацій глобальної економічної системи виникають нові суб'єкти зі специфічним складом функцій, залучені до регулювання та контролю процесів у банківській системі.

Т. Латковська зазначила: «Банківська система виступає об'єктом державного фінансово-правового регулювання, оскільки вона пов'язана із суспільними відносинами, що виникають у процесі фінансової діяльності держави, спрямованої на забезпечення безперебійного фінансування функціонування держави, місцевих органів самоврядування та всіх публічних суб'єктів» [9]. Це підтверджує необхідність специфічного регулювання державою банківської системи з урахуванням особливостей економічних відносин у ній.

За результатами проведеного узагальнення підходів до визначення поняття «державне регулювання банківської системи» можемо стверджувати, що, незважаючи на значну кількість напрацювань за цим напрямом, серед вітчизняних та зарубіжних науковців відсутнє уніфіковане його трактування.

В. Рибін вважає: «Державне регулювання діяльності банків як основних фінансових посередників на ринку в широкому розумінні передбачає регулювання банківської системи на макрорівні<...>» [10]. Цей підхід, на наш погляд, зосереджується саме на мікрорівні банківської системи, що недостатньо як для ефективного діагностування кризових явищ, які можуть гене-

Таблиця 1

Огляд базових положень щодо сутності поняття «державне регулювання економіки»

Науковець	Визначення	Спрямованість	Склад функцій	Цілі	Суб'єкти
Л. Дідківська, Л. Головка [1]	система заходів	реалізація визначених функцій	підтримуюча компенсаційна регулююча	створення нормальних умов ефективного функціонування ринку та вирішення складних соціально-економічних проблем розвитку національної економіки й всього суспільства	не визначені
С. Мочерний [2]	сукупність форм і методів	розвиток суспільного способу виробництва	не визначені	стабілізація та пристосування до умов, що змінюються	державні установи та організації
І. Михасюк [3]	комплекс заходів	скерування поведінки суб'єктів господарювання	не визначені	створення господарської системи, орієнтованої на вибір оптимальних варіантів використання наявних факторів виробництва та забезпечення сприятливих соціально-економічних умов життєдіяльності	органи державної влади
Л. Швайка [4]	сфера діяльності	поведінка суб'єктів господарювання	регулююча захисна	досягнення поставлених органами державної влади цілей	органи державної влади
Д. Зухба, Е.Зухба, Н. Каптуренко [5]	комплекс економічних і політичних заходів	підтримка оптимальних пропорцій суспільного виробництва і запобігання в ньому кризовим ситуаціям	не визначені	координація економічних процесів	органи державної влади
С. Шишкін [6]	сукупність напрямів (сфер)	реалізація визначених функцій	стимулююча регулююча захисна	забезпечення раціонального господарювання, реалізації та захисту громадських інтересів	державна і суб'єкти господарювання
А. Борисов [7]	комплекс заходів	забезпечення стабільного економічного зростання в довгостроковій перспективі	підтримка освіти	забезпечення економічного зростання, задоволення суспільних потреб поширення сучасних технологій стимулювання інноваційної активності, реалізація промислової і науково-технічної політики	державна
І. Пакуліна [8]	засоби впливу	самостійно господарюючі суб'єкти	цільова регулююча	забезпечення економічного зростання і нормальних умов господарювання, ефективної реалізації державної і регіональної соціально-економічної політики, забезпечення стабільності, національної безпеки	державна

Узагальнено автором на основі [1–8]

руватись зовнішнім щодо банків середовищем, так і для формування превентивних та реактивних антикризових заходів.

Ряд науковців (Я. Гейвандов, О. Колодій, В. Міронов, Є. Мордань) під час дослідження поняття «державне регулювання банківської системи» акцентують на необхідності розмежування рівнів реалізації регулюючих впливів із виділенням мікро- та макрорівнів, при цьому по-різному описують мету, завдання, інструментарій державного регулювання.

Інші вчені (Н. Єрпильова, С. Лобозинська, О. Любунь) не акцентують на визначенні об'єктів державного впливу, більше уваги приділяючи інструментарію регулюючих впливів.

Зважаючи на вищевикладене, вважаємо за доцільне сформулювати таке визначення поняття «державне регулювання банківської системи», на якому будемо базуватись під час уточнення сутності поняття ДАРБС. З одного боку, це функція державного управління у вигляді цілеспрямованого регуляторного впливу органів та установ державної влади на банківську систему, що реалізується на її мікро- та макрорівнях, за допомогою відповідних механізмів, заходів і ресурсів із метою досягнення її стабільності, ефективності, стимулювання розвитку економічних процесів у державі. З іншого боку, державне регулювання банківської системи доцільно представити як напрям управлінської діяльності, що реалізується за допомогою власних методів, форм та інструментів.

Наступним завданням, відповідно до розробленого нами підходу, є уточнення сутності поняття «державне антикризове регулювання банківської системи» в контексті державного регулювання та з урахуванням специфіки банківської кризи як об'єкта антикризового державного регулювання.

Система антикризового регулювання національної економіки загалом та банківської системи зокрема формується, з одного боку, під впливом обраної державою моделі державного регулювання економіки, з іншого – підпорядкована загальним імперативам антикризової політики національного та наднаціонального (міждержавного) рівнів. Національні держави в умовах глобалізації обмежені у свободі вибору антикризових важелів, особливо протекціоністського характеру, що вимагає взаємоузгодження національних інтересів із зобов'язаннями, що виникають внаслідок участі держави у між-

народних фінансово-економічних, торговельних та інших організаціях.

Розглядаючи базові загальноекономічні підходи до визначення сутності поняття «державне антикризове регулювання», що дасть змогу перенести основні принципи теорії регулювання на банківську систему, нами проаналізовано наукові праці як вітчизняних, так і зарубіжних вчених.

За результатами вивчення наукових праць, нами було встановлено, що більшість вчених не розмежовує поняття «антикризове регулювання» та «антикризове управління», а використовує їх здебільшого як синоніми.

За результатами проведеного дослідження нами визначено, що державне антикризове регулювання банківської системи має розглядатись як макроекономічна категорія, оскільки суб'єктом антикризових заходів у такому разі виступає держава.

Спираючись на результати проведеного дослідження, вважаємо за доцільне підкреслити, що головним завданням антикризового регулювання мають бути стабільний економічний розвиток та економічне зростання країни.

Вважаємо, що поняття «державне антикризове регулювання банківської системи» має визначатись як сукупність управлінських дій органів державної влади, що мають забезпечити стабільне функціонування банківської системи та економіки держави загалом, спрямованих на попередження, подолання кризи, усунення її негативних наслідків у банківській діяльності.

Висновки і пропозиції. Зважаючи на вищевикладене, вважаємо за необхідне наголосити, що антикризове регулювання має реалізуватись з урахуванням стратегії економічного розвитку держави. Підходи до антикризового регулювання економіки й банківської системи мають бути спрямовані не лише на подолання наслідків кризи, але й, у першу чергу, сприяти трансформаційним змінам в економіці як результат ефективної політики держави під час проведення антикризових заходів.

Головним завданням державного антикризового регулювання банківської системи є підтримання платоспроможності та фінансової стабільності банків, дотримання ними вимог та нормативів, а також постійний моніторинг за виконанням усіх зобов'язань, попередження наявних та потенційних ризиків, подолання та мінімізація негативних наслідків кризових явищ.

Список використаної літератури:

1. Дідківська Л.І. Державне регулювання економіки : [навч. посіб.] / Л.І. Дідківська, Л.С. Головка. – 5-те вид., стер. – К. : Знання, 2006. – 213 с.
2. Мочерний С.В. Економічна теорія : [навч. посіб.] / С.В. Мочерний. – 4-те вид., стереотип. – К.: ВЦ «Академія», 2009. – 640 с.
3. Михасюк І.Р. Державне регулювання економіки: Підручник / І.Р. Михасюк, Л.А. Швайка. – Львів: «Магнолія плюс»; видавець СПД ФО «В.М. Піча», 2006. – 220 с.
4. Швайка Л.А. Державне регулювання економіки : [навч. посіб.] / Л.А. Швайка. – К. : Знання, 2006. – 435 с.
5. Зухба Д.С. Принципы и проблемы государственного регулирования экономики / Д.С. Зухба, Е.Н. Зухба, Н.Г. Каптуренко. – Донецк: ИПЦ «Донецк», 2002. – 25 с.
6. Шишкин С.Н. Предпринимательско-правовые (хозяйственно-правовые) основы государственного регулирования экономики [Монография] / С.Н. Шишкин. – М: Инфотропик Медиа, 2011. – 328 с.
7. Борисов А.В. Границы государственного регулирования экономики в условиях завершения переходного периода в РФ : автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.01 / А.В. Борисов ; Институт международного права и экономики им. А.С. Грибоедова. – Москва, 2004. – 20 с.
8. Пакулина И.С. Государственное регулирование развития социальной сферы: приоритеты и экономические механизмы [Монография] / И.С.Пакулина. – Орел: Издательство Орловского филиала РАНХиГС, 2014. – 172 с.
9. Латковська Т.А. Фінансово-правове регулювання організації та функціонування банківської системи в Україні та зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аналіз : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Т.А. Латковська ; Одеська Національна юридична академія. – Одеса : [б. и.], 2008. – 37 с.
10. Рыбин В.И. Национальные банковские системы. Учебник /В.И. Рыбин / Под общ. ред. проф. В.И. Рыбина. – МИНФРА-М, 2009. – 357 с.
11. Лобозинська С.М. Державне регулювання банківської системи України : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03 / С.М.Лобозинська ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів : [б. и.], 2011. – 36 с.
12. Любунь О.С. Національний Банк України: основні функції, грошово-кредитна політика, регулювання банківської діяльності / О.С. Любунь, В.С. Любун, І.В. Іванець. – Київ: Центр навч. л-ри, Ун-т екон. та права «КРОК», 2004. – 351 с.

Стадник А. С. Теоретико-методологические основы государственного антикризисного регулирования банковской системы Украины

В статье исследуется проблема обеспечения необходимого уровня эффективности всех элементов системы государственного антикризисного регулирования банковской системы, обусловленная ростом интенсивности кризисных явлений и частотой возникновения системных банковских кризисов.

Ключевые слова: государственное управление, банковская система, кризисные явления, государственное регулирование, антикризисное регулирование.

Stadnyk A. S. Theoretical and methodological bases of the state anti-recessionary regulation of the banking system of Ukraine

The article examines the problem of ensuring the necessary level of efficiency of all elements of the system of state anti-crisis regulation of the banking system, caused by an increase in the intensity of crisis events and the frequency of occurrence of systemic banking crises.

Key words: state management, banking system, crisis phenomena, state regulation, anti-crisis regulation.